

Universitatea de Vest, Timișoara
Western University of Timișoara

Aspecte privind influența italiană asupra dialectului istroromân

Aspects regarding the Italian influence upon the Istro-Romanian dialect

Besides the Croatian influence that manifested (and still manifests itself) upon the Istro-Romanian dialect, the influence of the Italian language, both in its literary form, and especially in the form of the Venetian dialect, had a significant role, at least in what concerns the Istro-Romanian spoken south of Monte Maggiore. Being the result of the influences that are exercised during certain periods of time, and at the same time of an active and a long term plurilingualism, the Italian linguistic elements (borrowed directly or through Croatian) are well represented in the Istro-Romanian dialect, both quantitatively and thematically. However, in spite of their number, the changes that they have brought to Istro-Romanian's morphological system are few.

Keywords: Istro-Romanian dialect, Italian linguistic elements, morphological system

Institution's address: Bd. V. Pârvan 4, Timișoara, România,

tel: +40-(0)256-592111, fax: +40-(0)256-592311

Personal e-mail: amme_ro@yahoo.com

Dialect istoric al limbii române, istroromâna, asemeni aromânei și meglenoromânei, s-a dezvoltat după desprinderea din trunchiul românei comune într-un mediu aloglot, fapt ce a dus, alături de factori de ordin politic, economic, cultural și sociolingvistic (statutul de idiom vorbit într-un cadru restrâns, numărul mic al vorbitorilor etc.) la însușirea de către vorbitorii istroromânei și a altor idiomuri, aceștia devenind bi- și chiar trilingvi. Aceste contacte lingvistice de lungă durată au dus la modificări importante în cadrul tuturor compartimentelor limbii, dintre acestea cel mai supus „primeririlor” fiind, după cum era și firesc, lexicul.

Dintre influențele manifestate asupra istroromânei cea mai puternică a fost (și continuă să fie) cea croată (e vorba, în primul rând, de dialectul čakavian, dar și de croata literară ștokaviană¹), însă un rol însemnat, cel puțin pentru istroromâna vorbită la sud de Monte

¹ Vezi August Kovačec, *Istroromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984, p. 551.

Maggiore, l-a avut și influența limbii italiene literare și cea a dialectului venețian.

Această influență, exercitată pe o perioadă relativ întinsă de timp, este în mare parte rezultatul situației politice² din Peninsula Istria. Apartenența satelor istroromâne de sud de comitatul Pazin care, deși legat de Austria, era situat în mijlocul domeniilor aflate între 1420 și 1797 sub stăpânirea Veneției, a permis un contact direct între populația istroromână și cea italiană (în special cu vorbitorii așa-numitei venețiene istriote). Cu toate că și ținuturile în care se găsește Jeianul aparțineau „Istriei Austriece”, acestea erau subordonate centrelor administrative, juridice și bisericești croate și, pentru perioade mai scurte de timp, celor slovene, astfel încât în

² Vezi, în acest sens, idem, *Istroromâna*, p. 552; idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica”, XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159, 160; Radu Flora, *Gli italianismi nell'istroromeno*, în „Italice Belgradensia”, I, Belgrad, 1975, *passim*; Traian Cantemir, *Noi date istorice referitoare la istroromâni*, în LL, XIX, 1968 [1969], p. 105-106; Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân*, în Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998, p. 31.

această zonă contactele cu limba italiană au fost de mai mică intensitate.

La începutul secolului al XIX-lea, odată cu extinderea stăpânirii austriece asupra întregii peninsule, se intensifică și influența italiană, Austria favorizând din diferite motive întrebuintarea limbii italiene în administrație și în afacerile publice.

O nouă etapă a „relațiilor” italo-istoromâne are loc în timpul ocupației italiene dintre cele două războaie mondiale, perioadă în care italiana a fost limba oficială a instituțiilor publice.

Deși deloc de neglijat, influența italiană asupra graiurilor istoromâne nu a constituit până la lucrările lui Radu Flora (*Gli italianismi nell'istoromeno*) și August Kovačec (*Éléments italiens du lexique istroromain*) obiectul unor studii speciale, în lucrările lingviștilor români și străini existând doar scurte observații cu privire la un aspect sau altul al acestei influențe, ajungându-se uneori, în lipsa unor analize exhaustive și temeinice, la rezultate contradictorii. Un exemplu în acest sens îl constituie numărul împrumuturilor italiene care a fost fie supraevaluat, fie, dimpotrivă, a fost considerat ca lipsit de importanță. Astfel, I. Coteanu aprecia că „în istoromână au pătruns nenumărate cuvinte și expresii italiene”³, în timp ce August Kovačec considera că „numărul elementelor italiene este destul de sărac”⁴. Ulterior, lingvistul croat va reveni asupra acestei afirmații, precizând că influența italiană s-a concretizat „într-un număr mare de împrumuturi lexicale”⁵. O poziție similară cu cea a lui Kovačec a avut și Radu Flora, care estima într-o primă etapă că împrumuturile italiene în istoromână sunt aproape inexistente. Mai târziu va reconsidera însă influența italiană asupra istoromânei, ajungând la concluzia că aceasta nu este deloc ne semnificativă⁶.

³ Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 178.

⁴ August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei, 1971, p. 197.

⁵ Idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 174.

⁶ „Si era portati anche a noi a non attribuire agli elementi italiani nell'istoromeno un'importanza particolare, a ritenerla comunque secondaria rispetto all'influsso determinante dei vicini idiomi serbo-croati e persino sloveni e affermavamo che (i prestiti) sono «meno dallo

În ceea ce ne privește, elementele italiene (ne referim doar la lexic) sunt, după cum o arată materialele lingvistice de care dispunem, relativ bine reprezentate în istoromână atât din punct de vedere cantitativ, cât și în ceea ce privește domeniile tematice⁷, denumind: **părți ale corpului omenesc** (ex.: *budil* „maț, intestin”; *gób*/*yóba* „cocoașă”; *lombuli/lúmbuli* „rinichi”; *piúne, puñ* „pumn”; *stúmig/stúmiγ* „piept” și „stomac” etc.); **meserii și ocupații, funcții publice** (ex.: *butigér, butigâr* „vanzător, băcan”; *caligér, caligâr* „pantofar”; *marangún* „tâmplar”; *podestát, podeštát, potestát* „primar” etc.); **realități cu privire la armată** (ex.: *balíne, balín* „alică, glonț”; *gvére* „război”; *gvárdi e, várdi e* „gardă, strajă (străjer), pază (paznic)”; *šcadrón* „escadron”; *trupe* (*de soldát*) etc.); **economie și comerț** (ex.: *capáre* „arvună”; *contrát, cuntrát* „contract”; *špeze* „cheltuială”; *protocó* „protocol, catastif” etc.); **casă, curte, construcții gospodărești** (*baladúr* „priedvor”; *camín* „horn”; *portún* „poartă”; *sufit, šufit* „pod, mansardă”; *štál/štála* „staul” etc.); **unelte și obiecte de uz casnic** (*car-óle/car-óla* „roabă”; *paléte* „vătra”; *picún* „târnăcop”; *pirín* „furucliță”; *padél* „tigaie”; *temperín* „briceag” etc.); **alimente, mâncăruri și băuturi** (*bevânda* „apă cu vin”; *bígula* „paste făinoase”; *buldón* „un fel de cârnat”; *búro, butiro* „unt”; *óta* „ciorbă de legume”; *malvasí e* „specie de vin dulce și aromat” etc.)⁸; **îmbrăcăminte, încălțăminte și alte accesorii** (*búštu* „corset”; *caljéte* „ciorap”; *capelín* „pălărie (de damă)”; *gilé* „vestă bărbătească”; *glánti/γlánti* „mănuși”; *róbe/róba* „haină, îmbrăcăminte”; *scârpe* „pantof, gheată” etc.); **regnul vegetal** (ex.: *bazílico* „busuioc”; *bízi* „mazăre”;

sloveno e pressoché inesistenti quelli dall'italiano». Invece ricerche ampie e approfondite sui prestiti sloveni da noi condotte di recente e che ci hanno permesso di registrare qualcosa come 300 parole ci portano a supporre la possibilità che non minore debba essere l'incidenza degli italianismi. Pur tuttavia un giudizio definitivo lo si potrà dare solo dopo che si sarà posta in effeto una loro esauriente registrazione” (*Gli italianismi nell'istoromeno*, p. 49).

⁷ Vezi și August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 160-167.

⁸ Vezi și Ana-Maria Pop, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la bucătărie, alimente, mâncăruri și băuturi*, în *Istoromânii: repere cultural-istorice*, Sibiu, Editura Muzeului Astra, 2008, p. 85-102.

cávulo „conopidă”; *pomidór* „pătălăgea roșie”; *verdúre* „legume” etc.)⁹ etc.

Domeniile variate cărora le aparțin împrumuturile italiene din istroromână (termeni existenți în cea mai mare parte și în graiurile croate)¹⁰ reflectă în ultimă instanță raporturile dintre Peninsula Istria și Italia. Altfel spus, mare parte din profesiile și meseriile moderne, din aspectele legate de administrație, economie, cultură, din inovațiile aparținând domeniului tehnic (construcții, transporturi etc.), al agriculturii, al modei, al artei culinare etc. s-au propagat în Istria din Italia de nord¹¹.

Fiind atât rezultatul influențelor care s-au exercitat în anumite perioade de timp, cât și al unui plurilingvism activ și de lungă durată (pe lângă istroromână, croată – componentă obligatorie a bi-, plurilingvismului¹², în satele istroromâne de sud numeroși vorbitori cunosc și folosesc o varietate a dialectului venețian și chiar italiana literară)¹³, elementele italiene din istroromână (ne referim doar la lexic) ridică numeroase probleme. Este vorba, în primul rând, de modul în care acestea au pătruns (sunt împrumuturi directe sau au intrat prin intermediul croatei – după cum se știe, majoritatea elementelor de origine italiană existente în istroromână se găsesc și în graiurile croate din Istria), apoi de stabilirea „sursei” de împrumut (dialectul venețian sau italiana literară), a poziției lor în raport cu sistemul lingvistic istroromân (sunt împrumuturi ocazionale, individuale – datorate interferenței codurilor lingvistice – sau este vorba de elemente cu o oarecare stabilitate în limbă și

cu un uz mai larg)¹⁴, a situației acestora în cele două variante ale istroromânei (de sud și de nord) etc.

În ceea ce privește **modul de pătrundere** a termenilor italieni, dacă pentru o parte dintre aceștia particularitățile fonetice indică cu siguranță faptul că este vorba de împrumuturi indirecte, prin intermediul croatei (ex.: ir. *gardéleř* „sticlete” (< cr. *gardelec* < it. *cardellino* = ven. *gardelino*); *gărdăși* „a peria” (cr. *gardařati* < it. *(s)cardare, scardassare*); *păřșút, păřșút* (cr. *přřut* < it. *prosciutto, presciutto*) etc., în numeroase alte cazuri aspectul fonetic nu mai constituie un criteriu de departajare, elementele lexicale având același corp fonetic în italiană (dialectul venețian și/sau italiana literară) și în croată (ex.: *beléře* „frumusețe” (it. *bellèzza*, ven. *belèzza*, cr. *belèca*); *bíre* „bere” (it. *birra*, ven. *bira*, cr. *bira*); *capăre* „arvună” (ven. *capàra*, it. *capàrra*, cr. *kapàra*); *cordéle* „panglică” (ven. *cordèla*, it. *cordèlla*, cr. *kordèla*); *ota* „ciorbă de legume” (ven. *ióta*, cr. *jóta*); *scărpe* „pantof, gheată” (it., ven. *scàrpa*, cr. *skarpa*) etc.

În această ultimă situație, chiar dacă împrumuturile italiene se regăsesc sub aceeași formă în istroromână și în graiurile croate din Istria, majoritatea lingviștilor¹⁵ susțin că se poate presupune că cel puțin o parte din termenii italieni au fost împrumutați în istroromână prin mijlocirea graiurilor croate, argumentul principal fiind faptul că majoritatea istroromânilor vorbesc curent croata și că există un număr relativ redus de istroromâni și de croați care folosesc activ italiana (dialectul venețian și/sau italiana literară).

Pe de altă parte, având în vedere că italiana a fost limbă oficială și în perioada dominației austriece, Radu Flora nu exclude nici varianta unor împrumuturi făcute în paralel de către graiurile croate și de istroromână. Totodată, susține același lingvist, este posibil ca împrumuturile italiene care nu aparțin domeniului administrativ, ci sunt termeni referitori la îmbrăcăminte, hrană etc. să fi pătruns în istroromână prin intermediul croatei¹⁶.

⁹ Vezi și idem, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la nume de plante cultivate*, în volumul ce reunește lucrările celui de-al XIII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie, Baia-Mare, 2008 (în curs de publicare).

¹⁰ „En tant que langue d’une grande puissance coloniale pendant presque un millénaire, en tant que langue de première importance internationale et qui disposait d’un grand nombre d’institutions, la langue italienne (au début, avant tout sous forme de dialecte vénitien) a laissé de nombreuses traces dans tous les idiomes d’Istrie” (August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 159).

¹¹ Vezi *ibidem*, *passim*.

¹² *Ibidem*, p. 160.

¹³ Vezi, în special, Kovačec, *Istroromâna*, p. 552.

¹⁴ Vezi idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170-171.

¹⁵ Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne* (în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan), *II. Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926, p. 223; Radu Flora, *art. cit.*, p. 56; August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, p. 197; idem, *Istroromâna*, 552; idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 160.

¹⁶ Radu Flora, *art. cit.*, p. 56-57.

În legătură cu **sursa de proveniență** (dialectul venețian sau italiana literară), există anumiți termeni pentru care, pe baza particularităților fonetice și semantice, se poate trimitte cu siguranță, pentru etimon, la dialectul venețian¹⁷ (de exemplu, *ardinér* „grădinar” (ven. *iardinér* față de it. *giardinèro*); *mã a* „piesă de îmbrăcăminte (de lână) purtată pe sub sau peste cămașă” (ven. *máia* față de it. *màglia*); *stampadór* „tipograf” (ven. *stampadór* față de it. *stampatòre*) etc., respectiv la italiana literară (de exemplu, *cuñât* (it. *cognàto* față de ven. *cugnádo*); *pecadór* „păcătos” (it. *peccatòre* față de ven. *pecadór*) etc. Există însă și numeroase elemente lexicale pentru care nu se poate preciza dacă au intrat din italiana literară sau din dialectul venețian, din cauza faptului că aceste cuvinte au, în ambele idiomuri, forme sensibil asemănătoare (de exemplu, *fãbro* „fierar” (it. *fãbbro*, ven. *fãbro*); *invidia* „invidie” (it., ven. *invidia*); *lãdru* „hoț” (it., ven. *lãdro*); *ortolân* „grădinar” (it., ven. *ortolano*); *pãdre* „tată” (it., ven. *pãdre*) etc.

Referitor la această categorie de împrumuturi, părerile lingviștilor diferă: astfel, Sextil Pușcariu (*Studii istroromâne* II, p. 223) apreciază că cele mai multe elemente lexicale sunt împrumutate din dialectul venețian, în timp ce August Kovačec (*Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170) consideră că o cercetare minuțioasă a acestei probleme ar putea demonstra faptul că împrumuturile din dialectul venețian sunt, în realitate, elemente italiene vechi.

Indiferent de modul în care elementele de origine italiană au pătruns în istroromână – direct sau prin filieră croată, și de sursa de proveniență – dialectul venețian sau italiana literară, este o certitudine faptul că o parte dintre acești termeni au devenit **dublete ale unor cuvinte istroromâne moștenite din latină** (de exemplu: *bíre* „bine” (< lat. *bēne*) – *ben*, *beñ* (< ven. *ben*, it. *bene*); *cumnât* „cumnat” (< lat. *cognatus*, -um) – *cuñât*, *cuñádo* (< it. *cognàto*; ven. *cugnádo*, *cugnádo*; cr. *konjado*, *kunjādo*); *fântăre* „fântână” (< lat. *fontana*, -am) – *funtăne* (< it., ven., cr. *fontàna*); *púmăñ* „pumn” (< lat. *pūgnus*, -um) – *puñe*, *puñu* (< it. *pugna* s.f. pl., it. *pugno*; cr. *pūnja*, *pūñj*) etc.

¹⁷ Pentru alte exemple, vezi și Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170.

În articolul *Observații privind dubletele etimologice în dialectul istroromân*¹⁸, am încercat să prezentăm, pe lângă exemple din categoria substantivului și a verbului, și dificultățile pe care le ridică identificarea acestor perechi etimologice. Este vorba în primul rând de „caracterul efemer și destul de instabil”¹⁹ al împrumuturilor din italiană, în numeroase cazuri putând fi vorba doar de împrumuturi ocazionale sau individuale și nu de elemente cu o oarecare stabilitate în limbă și cu un uz mai larg, de răspândirea geografică a acestor termeni, dar mai ales de modul în care a fost cules materialul lexical. De exemplu, există o categorie aparte de dublete, de tipul *poscapã* - *poscap*[~], unicul element distinctiv în cazul acestora fiind tipul de conjugare în care sunt încadrate. Astfel, prezența terminației -ã la un verb istroromân reprezintă un indiciu că verbul respectiv este moștenit, în timp ce terminația -[~], atașată aceluiași radical, indică faptul că termenul este de proveniență recentă în limbă. Este greu însă de precizat dacă în astfel de cazuri este vorba de dublete etimologice reale sau este vorba de imprecizia anchetatorului, deoarece în numeroase alte situații verbe pentru care se poate afirma cu siguranță că au fost moștenite din latină au fost notate cu terminația -[~], respectiv -ã, în cazul unor împrumuturi recente.

Referitor la sensul acestor unități lexicale, în cele mai multe cazuri nu am înregistrat diferențe între termenul moștenit și cel împrumutat, fapt care demonstrează că preluarea termenului italian nu se datorează necesității denumirii unor realități noi, ci este mai degrabă rezultatul unui plurilingvism activ și de lungă durată.

În ceea ce privește **răspândirea elementelor italiene** în cele două variante ale istroromânei, datorită contactelor²⁰

¹⁸ În *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 441-450.

¹⁹ August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170-171.

²⁰ Vezi, în acest sens, și idem, *Descrierea istroromânei actuale*, p. 197; idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170: „Izolată în munți, satul Jeiăni a avut puține contacte cu restul teritoriului. Raporturile dintre jeiăneni și populațiile de limbă italiană erau doar sporadice și superficiale. În schimb, în satele istroromâne de sud, contactele cu grupurile italofone au fost dintotdeauna mai regulate și mai intense. Încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, locuitorii satelor istroromâne de sud se îmbarcau frecvent la bordul vaselor comerciale, unde italiana era utilizată ca limbă «de lucru» și ca limbă «interetnică». Acesta este

mai frecvente și mai intense ale istroromânilor de la sud de Monte Maggiore cu populația italiană din Peninsula Istria, în varianta de sud a intrat un număr mult mai mare de termeni de origine italiană decât în varianta de nord²¹. Această situație a dus la apariția unor perechi de sinonime: astfel, deseori, unor termeni moșteniți din latină, împrumutați din croată sau din germană (în varianta de nord) le corespund în sud împrumuturi din italiană: de exemplu, *búro* „unt” (< it.) (sud)/ *unt* (< lat.) (nord); *libru* „carte” (< it.) (sud)/ *chîye* (< cr.) (nord); *maiéstro* „învățător, dascăl” (< it.) (sud)/ *šumăistăr* (< germ.) (nord) etc.

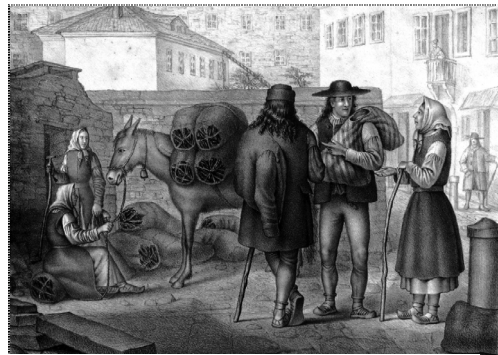
Deși cele mai multe împrumuturi lexicale de origine italiană s-au adaptat sistemului morfologic al istroromânei, există și împrumuturi care au determinat, în special în sistemul variantei de sud, anumite schimbări²². Amintim în acest sens modificările apărute în privința exprimării genului și a numărului la substantive: apariția terminației *-o* la singularul substantivelor de genul masculin: *móto* „mus” (< it. *mozzo*, ven. *mozo*), *mólo* „dig, stăvilar” (< it. *molo*), *nostrómo* „nostrom” (< it. *nostròmo*), *castáldo* „tutore” (< it. *castaldo*) etc.; existența unor substantive de genul masculin terminate în *-a*: *bárba* „căpitan” (< ven. *bárba*), *bú[̄]a* „gâde, călău” (< it. *bòia*), *fogísta* „fochist” (cf. it. *fochista*); *măkinista* „mașinist” (< it. *macchinista*); apariția pluralului în *-i* la substantivele de genul masculin, indiferent de contextul fonetic, anterior pătrunderii împrumuturilor italiene această desinență putând apărea doar după un grup consonantic: *imp[̄] egát*, *-i* „funcționar, angajat”, *parón*, *-i* „stăpân”, *scarpél*, *-li* „daltă” etc.

Prin urmare, deși nu are amploarea influenței exercitate de croată, influența italiană asupra

istroromânei constituie o problemă deosebit de complexă, care necesită un studiu amănunțit, cu luarea în considerare a tuturor compartimentelor limbii, studiu care trebuie să aibă în vedere, în mod necesar, toate sursele de material care au apărut până în prezent (culegeri de texte, glosare, atlase lingvistice etc.), îmbogățite cu anchete la fața locului.

Bibliography

1. *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă / Studies in the Honor of Magister Vasile Frățilă*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005
2. *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la nume de plante cultivate / Istro-Romanian Words of Italian Origin Referring to Names of Cultivated Plants*, XIIIth International Symposium of Dialectology, Baia-Mare, 2008
3. Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române / Elements of Romanian Dialectology*, București, 1961
4. August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain / Italian Elements of the Istro-Romanian Lexic*
5. Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne, II. Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân / Istro-Romanian Studies, II. Introduction – Grammar – Characterization of Istro-Romanian Dialect* (in collaboration with Matteo Bartoli, A. Belulovici and A. Byhan), București, 1926.

Morlaci în târg

motivul pentru care în satele din sud a existat întotdeauna un număr de persoane capabile să folosească activ limba italiană”.

²¹ Vezi idem, *Istroromâna*, p. 584-586; idem, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 170-171; Radu Flora, *art. cit.*, p. 54-56; Traian Cantemir, *art. cit.*, p. 105.

²² Vezi Radu Flora, *art. cit.*, p. 58; August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, p. 172-174; idem, *L'istroromeni*, în „L'annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia”, Romania, Casa Editrice Muzeul Satu-Mare, 1999, p. 129-140.